

© Volker Watschounek

AUTORIUS IR KINEMATOGRAFININKAS JINDŘICHAS MANNAS (*1948 Prahoje) rašytojo Ludvíko Aškenazio ir jo žmonos Leonie Mann sūnus ir rašytojo Heinricho Manno anūkas. 1968 m. Varšuvos pakto daliniams įžengus į Prahą, jis kartu su tėvais ir jaunesniuoju broliu emigravo į Miuncheną, paskui studijavo ir gyveno Vakarų Berlyne. 2007 m. leidykloje Rowohlt išėjusioje vokiškai parašytoje knygoje „Prag, poste restante“ Jindřichas Mannas pasakoja apie savo gyvenimą ir garsios savo šeimos istoriją. Prahos leidykloje Labyrinth 2017 m. išėjo čekiškai parašyta trijų novelių knyga „Lední medvěd“. Jindřichas Mannas rašo vokiškai ir čekiškai.

Praha, poste restante. Nežinoma Mannų šeimos istorija

ROMANO IŠTRAUKA

JINDŘICH MANN

*Vėjas kopose
gena smėliu skrybėlę
į brūzgyną jis greit nuneš
tą seną tamsią skrybėlę*

Skrybėlė krūmuose, Ježeko, Voskoveco
ir Wericho bliuzas

1. Turkų džentelmenas karaliaus Jiržio Podiebradiečio aikštėje

Kartais sapnuoju savo tėvus. Jie mirė prieš dvidešimt metų. Ir neseniai, po ilgesnės pertraukos, vėl sapnavau tėvą. Sapnas buvo keistas. Be to, esama ne visai pripažintos teorijos, kad visas gyvenimas esąs tik sapnas. Su šia savotiška hipoteze mus supažindino mano matematikos mokytojas pradinėje mokykloje Prahoje – ponas Holubářas. Beje, išvertus jo pavardę, ji skambėtų „balandžių veisėjas“. Aš jį mėgau, ypač už tobulą jo vedamų pamokų choreografiją. Kalbėdamas apie triskaitės taisyklės taikymą arba lygties su dviem nežinomaisiais magiją jis lėtu, bet elegantišku šokio žingsniu (svorį perkeldavo beveik lyg šokdamas rumbą) judėdavo nuo mokytojo stalo gilyn į klasę. Ties trečiuoju suolu jis visada pasistiebdavo ant pirštų galiukų. Uždelsdavo tą įtemptą pakilimą, kad, pasiekęs judesio viršūnę, išsilaikytų tame nutrūktgalviškame stingulyje. Taip išbūdavo akimirką,

anapus bet kokio žemiško laiko ir gravitacijos, o tada lėtai žavingu lanku nusileisdavo ant kulnų. Po to jis lyg švytuoklė žingsniuodavo atgal prie mokytojo stalo ir netrukus viskas prasidėdavo iš naujo. Kad ir kaip pavojingai arti manęs, sėdinčio ketvirtoje eilėje (ir mano slaptos veiklos – laivų mūšio žaidimo ar meilės laiškelių rašymo), priėdavo ponas Holubáfas, jo savalaikiu nusileidimu atgal būdavo galima pasikliauti šimtu procentu.

Kartą, įgudusiai atlikdamas šią išskilmingą choreografiją (virtuozišką jau nuo pat pradžių), jis nukrypo nuo algebros ir supažindino mus su gyvenimo, kaip sapno, teorija. Tačiau – pašaipiai pridūrė – tokių painingų išvedžiojimų autoriams galima būtų pasiūlyti atsigulti ant geležinkelio bėgių, kad pralekiantis traukinys jiems nupjautų kojas. Juk jiems tai turėtų visiškai nerūpėti, nes gi tai įvyktų tik sapne. Tai kodėl jie to nedaro? Aha!

Su koku džiaugsmu mes juokėmės iš šito ekskursio! Ne iš piktdžiugos dėl taip brutaliai ant bėgių amputuotų sapnuojančių filosofų kojų. Ir ne dėl spąstų, į kuriuos jie būtų pakliuvę, kai, nepasitikėdami savo pačių teorija, paniškai pašoktų nuo bėgių, vos tik tolumoje susvilptų (susapnuotas) traukinys. Juokėmės, nes akimirka buvo pamiršti uolieji traktorių vairuotojai ir kolektyvizuoti valstiečiai ant derliaus nuėmimo kombainų, kurie lyg apsėsti skirtingais greičiais skuba iš taško A į tašką B, užmindami sunkiai išsprendžiamus aritmetinius uždavinius. Vėliau man žmona pasakojo, kad poną Balandžių Veisėją išmetę iš mokyklos. 1968-aisiais, kai atėjo rusai (kaip sakoma paprastumo dėlei). Mat tas kvailys nesutiko pasirašyti privalomo raštपालािकीo, kuriame būtų pareiškęs, kaip jam patinka, kad rusai tai padarė (t. y., įžygiavo į šalį). Ponia Holubářová už tai, kad vyras nesutiko padėti to kvailo parašiūkščio, taip sukeldamas daugybę problemų, taip supyko, kad jam nuo tol teko apsigyventi vonios kambaryje. Ar jame varvėjo čiaupas? Ar ir ten jis dėvėjo savo tamsųjį dryžuotą dvieilį? Ir ar eidamas nuo boilerio iki vonios jis šokio žingsniu paeidavo keturis žingsnius į priekį, pasistiebdavo ant pirštų galų, žavingu lanku nusvirdavo atgal ir keliaudavo prie boilerio? Ar vonios kambaryje tam apskritai buvo pakankamai vietos?

[...]

Mano tėvas buvo Ludvíkas Aškenazy'is. Čekoslovakijoje jis nuo maždaug šeštojo dešimtmečio vidurio iki 1968 m., kai paliko šalį, buvo žinomas ir mėgstamas rašytojas.

Kartą jis man pasakojo, kad jo tėvas, mano senelis – reikia daryti prielaidą, kad jis irgi vadinosi Askenazy'is (pavardės rašyba man nepažįstama), bet

jo vardo aš nežinau – daug apie šį bei tą mąstydavęs. Susimąstęs jis visada rodomuoju pirštu ties kairiuoju smilkiniu paremdavo galvą. Taip dažnai, kad laikui bėgant toje vietoje atsirado nedidelis įdubimas, rodomojo piršto galiuko dydžio duobutė.

Mano mama vadinosi Leonie Mannová. (Galūnę „-ová“ turi daugelis slavų kalbų, ja pažymima, kad tai moters vardas. Gramatiškai „-ová“ yra kilmininko forma. Kitaip tariant: sprendžiant pagal galūnę, įprastai mergina pirma priklauso tėvui, o po vestuvių – sutuoktiniui. Žinoma, savaime suprantama, tik kalbiniu požiūriu.)

Kai mano mama daug metų prieš man gimstant dar gyveno Vokietijoje, šalyje, kur kilmininkas sudarant pavardes žymių nepalikdavo, ją vadindavo tiesiog „Mann“. Kai ji 1933 m. atvyko į Čekoslovakiją, dokumentuose buvo įrašyta „Mannová“, kaip buvo įprasta šalyje. Ištekėjusi ji pasiliko mergautinę pavardę. Tad, kai ji po trisdešimt penkerių metų grįžo į Vokietiją, naujame vokiškame jos pase vėl buvo įrašyta paprasčiausiai „Mann“. Bet tai pasirodė irgi buvę klaida, kuri išaiškėjo tik po jos mirties. Ant antkapio Berlyno Célendorfo rajone turėjome iškalti „Leonie Aškenazy“. To reikalavo kapinių administracija, nes mano mama buvo ištekėjusi už mano tėvo, kurio pavardė buvo Aškenazy. Tai buvo tiesa, nepaneigsi. Jie buvo susituokę, visomis šio plataus žodžio prasmėmis. Beveik visą gyvenimą, nors ne visada. Pavyzdžiui, susituokę jie nebuvo kaip tik tada, kai šį pasaulį išvydau aš. Dėl to aš vadinauosi Mannu. Su pavardėmis mūsų šeimoje sudėtinga.

[...]

Nuo sienos į mane žiūri Stalinas su paslaptina pakylėta šypsenėle lūpose. Kad ir kiek medalių (daugybė) puoštų jo šviesios maršalo ir vado uniformos švarką nespalvotoje nuotraukoje (tai portretas), jis vis tiek yra nuobodulio įsikūnijimas. Nyki dėmė, už kurios užkliūna apsiблаusęs žvilgsnis, paskui išsvargintas nuklysta prie šalia kabančios garbingai įrėmintos nuotraukos: Antonínas Zápotocký'is, 1955 m. buvęs respublikos prezidentu, beplaukis kiaušingalvis. Tarp jo dvieilio kostiuminio švarko atlapų matyti kaklaraištis – dar nykesnis.

Stalino portretai 1955 m. dar puošė mokyklos sienas? Dveji metai po jo mirties? Ar jau nebe? Mano neužtikrintumas šiuo klausimu matyt panašus į apėmusį nukabinant jo nuotraukas: draugas Stalinas juk galėjo tik apsi-mesti miręs ir šelmiškai skersakiuoti iš kapo, kad pamatytų, kas jį nukabins. Kad pagaliau po savo dramatiško prisikėlimo Velykų sekmadienį galėtų

jiems pareikšti priekaištus: „Na na, balandėli mano, drauge gerbiamasis, jūs tik pažiūrėkit, jam neįtiko mūsų klasių puošyba. Įdomu. Pakeitė estetinę kryptį, taip sakant, tavo valia! Ko gi pageidautumei ant sienos vietoj mano menkos personos? Darbininkų krauju sutepto dolerio banknoto?“

Kai 1953 m. pavasarį Stalinas mirė, aš buvau turkų berniukas. Vaikiškame kaukių baliuje. Viešbutyje „Grandhotel Praha“, slovakiškojoje Tatrų Lomnicoje, Aukštuosiuose Tatrauose.

Toje prašmatnioje turistinėje bazėje (mat viešbutis jau buvo nacionalizuotas) viešėjo keistai marga draugija. Keletas buvusių nuolatinių svečių atsilaikė prieš mirtį nešančius vėjo gūsius prieš penkerius metus, t. y., 1948 m., atpūtusius į jų gretas po komunistinio perversmo Čekoslovakijoje. Niekas nežinojo kaip ir, visų pirma, kokiais pinigais. Kitiems, reiškia, naujesiems nuolatiniams, svečiams tie patys vėjai pripūtė turtų ir garbės. Dar buvo būrelis individų, mėgstamų ir kaimo praščiokų, ir dvaro valdovų. Pavyzdžiui, garsus konferansjė, visada pasirodęs laidyti lėkštus juokelius. Operos solistas, iš kurio kambario pro atvirą langą kalno slėniais vilnydavo meistriškai atliekami balso pratimai. Medicinos profesorius, tylus ir senamadiškai korektiškai apsirengęs. Visi ponai buvo atkeliavę kartu su pačiomis ir vaikais arba anūkais. Tarp jų – mano motina, nelabai tinkanti nė prie vienos iš minėtų kategorijų. Kartu su ja – aš. Ir noras, kurį įvykdyti pavyko tik labai fragmentiškai, kad man būtų suteikti pradiniai kalnų slidinėjimo įgūdžiai (pati jų neturėjo). Kol ji ilsėjosi šezlonge balkone, aš ant šlaito netoliese nerangiai sukinėjausi ant slidžių ir kritinėčiau į šaltas sniego pusnis.

Raudonu pliušu dekoruotą fojė puošė didelis Stalino biustas. Man iš smalsumo paklausus, kas tas vyras, kurio bronzinė galva čia stovi, nelabai deranti prie likusios aplinkos, mano mama trumpai atsakė: „valstybės veikėjas“.

Jei galiu pasikliauti pageltusia nuotrauka, kuo puikiausiai gulinčia se-noje batų dėžutėje, aš netoli nuo šio valstybės veikėjo ankstų vakarą šokau rankomis susikibęs su stebuklinga fėja iš vienos pusės ir vienaakiu piratu iš kitos. Kitus kostiumus sunku atpažinti. Bet nuotraukos pakraštyje užfiksuotos rankovės ir kelnių klešnės leidžia spėti, kad ten būta batuoto katino ir Kasperlio. Aš minėtame kaukių baliuje pasirodžiau vilkėdamas turkų džentelmeno kostiumą. Kad tai buvo būtent ta lemtinga kovo naktis, man šokant turkų ponaičio drabužiais, su raudonu fesu ant galvos,

baltais marškiniiais ir juodomis kelnėmis ir kiek pasipūtusia veido išraiška (greičiausiai iš įsitikinimo, kad tai tinka turkų kilmės salonų liūtui), diktatoriui teko palikti gyvenimą – tai tikrai žinau. Todėl, kad kitą dieną mane, geriausios nuotaikos po nuostabiai pavykusio pokylio, nustebino prie Stalino biusto – dabar jau papuošto juoda gedulo juosta – sutikti keli (vakar taip linksmai nusiteikę) virkaujauntys ir sriūbaujantys tėvai. Kai paklausiau mamos, kas gi čia vyksta, ji atsakė: „Valstybės veikėjas mirė“.

Ar gedinčiųjų ašaras reiktų aiškinti silpnaprotišku susigraudinimu, ar tai buvo apskaičiuota vaidyba? Šiandien galvoju: ir taip, ir taip. Priklauso nuo atvejo.

Žvelgiant atgal, dėl liesos batuotojo katino motinos atvejo man kyla nemalonus įtarimas, kad ji buvo praradusi bet kokią gebėjimą savarankiškai mąstyti, kas, beje, reguliariai ištinka didelę dalį žmonijos ir lemia pražūtingus padarinius.

Kad ir kaip bebūtų: tam atvejui, jei mano fesas nepakankamai aiškiai išduotų mano tapatybę, ant kaklo dar buvau pasikabinęs prekiautojo padėklą su užrašu „Ali Hassan: turkiškas medus“.

[...]

3. Viesulas

Garuodamas lydėsi asfaltas. Karštis plėtė materiją. Netrukus plati Stalino gatvė pavirs lėta asfalto upe. (Per vokiečių okupaciją bulvaras vadinosi Grafo Šverino gatve, prieš tai, tarpukariu, kai Prancūzija buvo tapusi artimiausia sąjungininke, Maršalo Fošo gatve. Dar seniau, kai bohemiškosios karūnos žemės priklausė Austrijai-Vengrijai – Imperatoriaus Franco Jozefo gatve, o dar prieš tai... prieš tai neegzistavo.)

[...]

Stiklo rutuliukais parke žaidžiantys vaikai dabar atrodė taip, lyg jų kontūrai iš karščio būtų susidvejinę, lyg jie saulėkaitoje virpėtų. Galvodamas apie tą dieną dabar, esu įsitikinęs, kad tai turėjo būti sekmadienis. Kitaip iš kur būtų atsiradę vaikai, kurie ne visi buvo priešmokyklinio amžiaus.

Slampinėjo blogai pagarsėjęs Kočka. Išvertus šį žodį, jį galima buvo vadinti kate. Jis žaidė taip: jei laimėdavo jis, sau susižerdavo visus rutuliukus. Jei pralaimėdavo, irgi viską susižerdavo. Arba iš viso nežaisdavo, tik tardavo: „Parodyk, ką turi.“ Ir, jei prieš jo godžias akis (kurias klaidingai palaikydavai susižavėjusiomis) su vaikišku pasididžiavimu ištiesdavai delną su

nuostabaus grožio rutuliukais (kai kurie atrodė lyg sutverti iš vaivorykštės), jis tvodavo per ranką iš apačios. Tada jau rutuliukai šaudavo į viršų. Dėl viso ko, kad nė nekiltų abejonių, kas čia vadovauja, dar gaudavai antausį. Po to (kol bandydavai susidoroti su siaubu) Kočka ramia sąžine susirinkdavo savo laimikį. Silpnesni individai imdavo kūkčioti stebėdami, kaip rutuliukai dingsta Kočkos kelnų kišenėje. Nelaimėliai gaudžiai apverkdavo, matyt, jiems gyvenime skirtą vaidmenį ir prarastą nuosavybę. Kita vertus, juk buvo galima atsikirsti. Juk plėšikas stovėjo priešais tave ir skaičiavo savo turtus. Nepaisant to, kad tokiu atveju niekas, neišėjęs specialaus džiudžitsu mokymo, nebūtų turėjęs jokios galimybės, viskas buvo sąžininga.

Visus parko kelius supo medžiai – metų metus augę garbingi tvariniai. Liekni ir grakštūs jie stiebėsi aukštyn lyg baletų šokėjos. Kiti vešėjo į plotį, kresni ir išsikeroję, plačiomis lajomis, dūzgiančiomis, šlamančiomis ir šnarančiomis. Tik visiškai nuščiuvus vėjui – tada nejudėdavo nė lapelis – kaip dabar, bet ir per štilį jie ant parko suoliukų mesdavo vėsinantį žalsvą šešėlį.

Ant suoliukų – kadaise jie buvo nudažyti raudonai, bet dažai jau seniai nusilupinę – sėdėdavo pensininkai. Išstypę ponai, nors kai kurie priešingai – kiek įkūnūs. Visi švariai nusiskutę, kai kurie ūsuoti. Dėvėjo kostiumus, atkeliavusius iš epochų (dar tik neseniai prapuolusių), kai buvo dėvimi kostiumai. Ir skrybėles. Skrybėles, nukeliamas lenktu mostu arba prabėgomis trumpai kilstelint, – abu variantai buvo reikalingi ir prasmingi. Pavyzdžiui, kai prie kitų prisėdavo kas nors, ėjęs pro šalį. Galūnių skausmai, neišvengiamam kaulų trynimuisi vienas į kitą sėdantis, suteikdavo didingo létumo. Tada tarp kelių būdavo pastatoma lazda. Visą procedūrą lydėdavo atodūsis arba trumpa šmaikšti arba ironiška pastaba, kurios adresatas buvo komunistinis režimas (tada dar naujovė). Ir tas, ką tik prisijungęs, niekada nebūtų įtaręs, kad čia, ant suoliuko paunksmėje, šalia jo sėdi šnipas, tą atodūsi pašnabždėsiantis slaptajai valstybės saugumo tarnybai. Bet vien jau statistiškai šiandien, išnaršę archyvus, žinome, kad ant tų suoliukų visgi jų turėjo būti. Jie, statistiškai būtinieji, taip pat trumpai kilstelėdavo skrybėlę, kol sėdantis tyliai braškėjo jų reumatiniai sąnariai, ir sveikindavo senus pažįstamus aplink save, tardami „Sveiki gyvi, tamsta“.

Lygiai taip skrybėlė būdavo kilstelėjama atsisveikinant – tuo atveju, jei buvo einama pietauti ar pasiimti anūkų. Arba į krematoriumą, kai laikas jau būdavo galutinai pasibaigęs. Galbūt tasai pakilęs eiti buvo apskrities komiteto „Kremavimo draugai“ pirmininkas. Viena iš nedaugelio neuždraustų

draugijų, kuriai net buvo leista turėti savo emblemą – liepsną, žadančią viską pasiglemžti.

Beveik visi ant parko suoliukų sėdėdavę pensininkai nešiojosi kišeninius laikrodžius su sidabrinėmis grandinėlėmis. Buvo įprasta vieni kitus vadinti tik titulais, jie atrodė svarbesni už vardus. Pavardės paveldimos, o titulas – užsitarnaujamas. Tamsta vaistininke, tamsta daktare, tamsta mokyklos direktoriau, tamsta vyresnysis pašto patarėjau – skambėdavo nuo vieno suolelio link kito. Visi titulai buvo atėję iš laikų, ką tik paskelbtų galutinai pasibaigusiais. Prieš juokingus penkerius metelius. Momentas, akies mirksnis tie penkeri metai. O man jie buvo visas ligtolinis mano gyvenimas.

Už besisveikinančiųjų, už medžių, apgobtas išplaukusios kaitros, stovėjo masyvus mokyklos pastatas, droviai dvelkiantis modernu. Aš žinojau: jau neilgai beliko laukti, kol mane, kaip priklausau, leis į mokyklą. Tada ponas vaistininkas ir ponas vyresnysis pašto patarėjas ir man kilstelės skrybėles. „Sveikas gyvas, tamsta pirmaklasi“ šauks jie man pavymui, kol aš pranyksiu už mokyklos vartų, vedančių į suaugusiųjų pasaulį.

[...]

Bet tai, kad nuo šiol tarnybos iš principo ėmė vengti kreipinio „ponia“ ir mano močiutė tapo „tąja Mann*“ – tai kėlė nerimą, ir ne tik dėl gramatikos.

Prahos Smíchovo rajono policijos komisariato tarnautojas (kadaisė Mimi keletu formuluočių ir savo žaliu rašalu buvo pasitarnavęs kitas) surašė toliau pateiktą raštą, kurį jis išsiuntė ir kurio kopiją, pagal tvarką, įdėjo į archyvą:

Slaptajai valstybinei policijai (generaliniam komisarui Fuchsui),

Praha II. Bredovsky g.,

1939 m. rugsėjo 24 d.: numeris: 12.348/VIII

TEMA: MANN MARIE, NEPRIDAVĖ SAVO RADIJO APARATO.

1939 m. rugsėjo 24 d. 12 val. atliekant žydų namų ūkių reviziją policijos pareigūnas Bohumilas Gabriėlius nustatė, kad Marie Mann, g. 1886 m. sausio 28 d. Časlave, mergautinė pavardė Kahn, turinti teisę gyventi Prahoje, žydų kilmės, gyvenanti Smíchovo rajone, Přemyslova g. 23, savo bute turi radijo aparatą ir yra jo dar nepridavusi. Radijo leidimas

* Šioje vietoje ir toliau Marie pavardė „Mann“ vokiškame tekste vartojama su žymimuoju artikeliu, prieš pavardes vokiečių kalboje paprastai nededamu [vertėjos pastaba].

išduotas Marie Mann vardu, nurodžiusios, kad aparatas priklauso jos dukteriai. Jos teigimu, jai apie potvarkį niekas nepranešė, ji apie jį nieko nežinojusi. Mann buvo nurodyta aparatą tuoj pat priduoti žydu bendruomenei.

Policijos inspektorius ir rajono viršininkas:

Parašo nėra, nes tai archyvo kopija. Pranešimas atspausdintas mašinėle. Vokiškai. Prie bylos dar pridėtas ranka rašytas pranešimas čekų kalba, beveik žodis žodin sutampantis su vertimu į vokiečių kalbą. Yra nedidelis skirtumas: čekiškame rašte, pranešėjo nuomone, radijo aparatą reikėtų tiksliau identifikuoti serijos numeriu. Jis paliko vietos ataskaitoje įrašyti vėliau – taip dosniai, lyg numeris būtų trisdešimties skaitmenų.

Apie dukterį, kuriai, Mann teigimu, priklausęs aparatas (nors jo iš jos neatėmė), čekiškoje versijoje papildomai nurodyta, kad ji neturinti trijų senelių žydu (kas išmanantiems turbūt pakankamai aiškiai nušviečia jos statusą).

Skambutis į duris.

Po ilgo jo skambėjimo duris pagaliau atidaro močiutė ir taria policininkui: „Atleiskite, pone vachmistre, negirdėjau Jūsų, radijas per garsiai groja,“ – bet šią greičiau komedijai tinkančią scenos pradžią atmetu kaip nederamą.

Taigi, dar kartą: skambutis į duris. Jas atidaro Mimi. Prieš ją stovi policijos vachmistras Bohumilas Gabrieliūs. Jis nori atiduoti pagarbą, taip ilgą laiką buvo priimta. Buvo bekeliantis ranką, bet iškart nuleido. Būtų galėjęs sau trenkti antausį. Mannų šeimos atstovei pagarba neatiduodama. Tada jis matyt susakė standartinį policijos sakinį (juk buvo tikrinami keli namų ūkiai) taip leisdamas sau įsibrauti į butą.

Kurioje vietoje jis rado radiją, atskleidžia dokumentai. Neabejotinas įkaltis buvo svajinga daina, kuri buvo girdima koridoriuje: „Taip, kaip į saulę kasdien grėžias saulėgrąža, taip ir aš nuolat grėžiuosi į tave...“ dainavo maloniai kimus moters balsas. Tų dienų šlageris. Mat mano močiutė nebuvo pasiruošusi vizitui.

Man patinka, kad ji neišsigando ir iš karto neišdavė radijo, o pasakė, kad jis priklausęs jos dukteriai, o ši – prašom, pone vachmistre – juk neturinti trijų žydu senelių! Trys seneliai žydai – akivaizdu, kad tai buvo tas garso barjeras, už kurio nebuvo leidžiama jokių radijų, jokių jūrų kiaulyčių, jokių svogūnų (nebent jie būtų laiku įsigyti iš Bohemijos-Moravijos sodininko),

netrukus – ir jokios gyvybės. Bet toks atsakymas pažadino detektyvą vachmistre: „Parodykite leidimą!“ – pareikalavo jis įsakmiu tonu.

Dokumentas išslyk demaskavo akivaizdžiai melagingą nusikaltimą bendarant užklyptos nusidėjėlės teiginį. Mann buvo paliepta neatsikalbinėti ir priduoti aparatą.

Man taip pat patinka močiutės atsakymas į policijos pareigūno klausimą, kodėl ji, dėl Dievo meilės, nepaisydama visų potvarkių, leido sau atsidurti tokioje padėtyje? Jai apie tokius nurodymus nebuvo pranešta, atsakė ji, ji nieko apie juos nežinojusi.

Ką gi ji dar galėjo padaryti? Ar jai reikėjo vachmistrą nušauti, kol jis vargdamas ieškojo serijos numerio nugarinėje aparato pusėje ir, palinkęs virš jo, šnopusdamas, veltui švietė į ją tarnybiniu žibintuvėliu? Mat jis matė tik žibintuvėlio šviesoje atsispindinčias sidabrines dulkes, pabaidytas jo paties stačiokiškais tarnybiniais veiksmais. Tas radijo bangų imtuvų žymėjimas esąs visiškai betvarkė! Taip, iš priekio tie aparatai visad tokie dailūs – medis rafinuotai apdirbtas, medžiaga tobulai užtempta ant garsiakalbio, o stočių skalė į gyvenamuosius kambarius atneša platus pasaulį: Londoną, Hilversumą, Berlyną, Drezdeną, Budapeštą, Vieną... O kitoje pusėje, va ten tai pasitenkinama plonyte bjauria sienele – apdulkėjusiu varganu chaotiško vidinio gyvenimo dangteliu.

Ar močiutei reikėjo jį, Bohumilą, tą nerangų vachmistrą, šaltakraujiškai nudėti, jam desperatiškai beiėskant numerio? O gal nudurti – juk revolverį ji vargu ar turėjo? Virtuviniu peiliu? Žiūrint vien iš techninės pusės, tai nebūtų buvę sunku. Ir ar tada jai reikėjo bėgti į gūdžius juoduosius miškus aplink Kostelecą? Kad iš ten pradėtų pergale pasibaigiančią partizaninę kovą su šiais besieliais ir beširdžiais niekšais?

Bet Mimi nebuvo nei Robinas Hudas, nei Vaikas Bilis, nei maršalas Montgomeris. Ji buvo Marie Mannová, mergautine pavarde Kahnová, pagyvenusi ponija, 1912 m. išvažiavusi į Vokietiją studijuoti teatro vaidmenų. Prieš tai ji vaidino „Uranie“ teatre (o gal ir ne), ištekėjo už gero rašytojo ir gero žmogaus, bet – tokie jau tie vyrai – jam kelią pastojų kitas sijonas – aktorė, kuri dar net scenoje nevaidino! O tada dar būta reikalo su raudonmedžio baldais ir Maximilianštrasėje pirktomis skrybėlėmis, už kurias mokėta ne grynaisiais, dėl ko, žinoma, kilo nemalonumų, dar ji buvo susiradusi jaunesnį meilužį, tai per skyrybų bylos nagrinėjimą po priesaikos paliudijo kambarius nuomojusi moteriškė. Buvo labai gėda, kad viskas vyko

taip oficialiai, bet nesvarbu, juk ji irgi tebuvo moteris... Tada išvažiuota į Prahą. Kas iš Goschi bus? Ir ar jos šokimas apskritai turi ateitį? Ji vis šoko ir šoko, bet kur link? O tada dar mirė tėtė Filipas.

Išpuolis prieš policijos vachmistrą būtų buvęs ne Marie jégoms, lygiai taip, kaip ne jo jégoms buvo surasti tą prakeiktą serijos numerį, taip ir likusį nenustatytą.

[...]

23. Praha, *poste restante*

Pabėgėlius ir emigrantus, iš vienos šalies, kurią šiek tiek perdedant vadina savąja, atvykusius į kitą ir nebegalinčius sugrįžti į pirmąją, po tam tikro laiko aplanko naktinės kelionės. Šis reiškinys nėra pavienis potyris (kaip maniau pradžioje), jis epideminio pobūdžio (kaip nustebęs sužinojau vėliau).

Kartą vienoje iš daugybės tokio serijinio sapno variacijų atsidūriau dideliame stogu uždengtame kieme, kurį pamažėle atpažinau: centrinis Prahos paštas. Prie visų langelių ilgos eilės. Atskirtos stiklinėmis pertvaromis, turėjusiomis apsaugoti pašto tarnautojus nuo žmonių, norėjusių išsiųsti siuntinius, laiškus ir pinigus. Pašto darbuotojai klientus dėl klaidingo įrašo formuliare neretai atsainiu mostu pasiūsdavo atgal į eilės galą. Bet prie vieno langelio buvo tuščia. Nuėjau prie jo. Gerai žinodamas, kad geriau to nedaryti. Vos įžiūrimo tarnautojo – pertvara buvo iš matinio stiklo – paklausiau, ar man yra siunta. Iki pareikalavimo. *Poste restante*, kaip jau visą amžinybę sakoma Prahoje. „Mannas, Praha, *poste restante*,“ – pakartoju. Ir tas nemalonus jausmas, jau pradžioje mane apėmęs, lyg lankantis pas nemalonų giminę, staiga pasireiškė visu smarkumu. Tada tikėjaisi, kad laišką man paduos dar prieš pasitvirtinant šiam slogiam jausmui.

Pašto tarnautojas pareikalavo dokumento. Užančio kišenėje sužvejojau „Vokietijos užsieniečio pasą“ ir, vos tik įstūmiau jį pro plyšį apačioje, žinojau, kad padariau klaidą. Su tokiu pasu man niekada nebūtų leidę įvažiuoti, juo labiau be vizos! Neabejojau, kad pašto tarnautojas tai žino, kaip ir neabejojau jo ištikimybe valstybės saugumo tarnybai. Akimirksniu apsisukau ir nuėjau per kiemą. Be laiško, bet užtat vis dar begalinio mano ilgesio šalyje. Tačiau manęs jau visiškai nebedžiugino, tas išsvajotas ir susapnuotas buvimas joje! Karštligiškai apimtas vis didėjančios panikos, galvojau vien apie tai, kaip galėčiau dar kartą pereiti sieną. Paskutinį kartą, prašau!

Šitą fantastinę idėją apie manęs Prahoje laukiantį laišką man pakišo viešbučio „Regina Palast“ portjė. Tai buvo išsilavinęs ponas, kuo puikiausiai išmanantis etiketą ir prideramas elgesio taisykles – nei pernelyg nuolan- kus, nei per daug valiūkiškas. Vyras, radęs savo vietą aukščiausios klasės viešbučio registratūroje – tai viena geriausių vietų, kurioje buvo galima būti 1968 m. rudenį.

Taigi, šiam viešbučio portjė kilo ekstravagantiškoji *poste restante* mintis tada, kai mes jau seniai nebeviešėdavome viešbutyje. Bet aš kartais ten dar užsukdavau, kai iš nuširusios kavinukės Rochusštrasėje eidavau link Stachus aikštės. Erdviame viešbučio fojė norėjau aplankyti mūsų senąjį pažįstamą. Kai per vieną tokį susitikimą manė mane nederamai melancho- liškai žiūrint prieš save, jis tarė man: „Jūs kada nors dar sugrįšite į Prahą, prašau tuo nė neabejoti.“

„Kodėl?“ – atsidusau. „Imkit ir pasveikinkit save Prahoje!“ – pasakė jis po pauzės. „Kaip?“ „Parašykite laišką. Jame nuoširdžiai pasveikinkite save, atvykusį į Prahą. Žinosite, kad laiškas ten Jūsų laukia. Taip šis reikalas bus oficialiai užantspauduotas ateičiai ir Jums dėl jo daugiau neberekės jaustis skeptiškai. Dėl manęs Jūs laiške galėtumėte dar ir paminėti, kad dabar Jūsų nuotaika ne kokia. Bus malonu tai perskaityti, kai taip jau nebesijausite.“

„Ir kam aš tą laišką turėčiau adresuoti?“

„Sau pačiam. Jindrichui Mannui, Praha, *poste restante*.“ Jis, kaip tikras veiksmo vyras, man padavė popieriaus lapą su kone aristokratiška viešbučio emblema, pakišo man dar ir voką. Irgi su emblema ir atspaustu viešbučio pavadinimu lenktomis raidėmis.

„Ar nenorite laiško parašyti tuoj pat? Išsiųsiu jį su viešbučio paštu.“

„Vėliau. Nežinau, kaip į save kreiptis, ar tujinti ar jūsinti?“

Bandymas apgailėtiniu juokeliu išsisukti iš šios aferos nepavyko. Jis tie- siog liko nesuprastas, jau vien dėl to, kad tą akimirką suskambo telefonas. Įsikišau popieriaus lapą su voku į kišenę. Portjė baigus kalbėti paklau- siau jo, ar nenorėtų su manimi išlenkti taurelės konjako. Maniau, kad toks pasiūlymas puikiai tiktų dviem nepriekaištingų manierų vyrams. Bet jis darbe negeriaš.

[...] Laiško aš taip niekada ir neparasiau. Popieriaus lapą ir voką aš, ži- noma, pragoniau.

Pranešimas skaitytas 2019 m. liepos 14 d.

Iš vokiečių kalbos vertė Jūratė Žukauskaitė